THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 765 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער 17טער ציוניסטישער קאָנגרעס

אפשר פאר קיין ציוניסטישן קאָנגרעס זינט דער באלפור דעקלאַראַציע זיינען נים געשטאנען אזעלכע פּראָבלעמען, ווי פאר דעם זיבעצנטן קאָנגרעס וואָס עפנט זיך היינט אין באזעל. און די שווערקייט פון די פּראָבלעמען ליגט באזונדערס אין דעם, וואָס עס איז זיי צוליב זייער קאָמפּליצירטן כאַראַקטער זייער שווער צו פאָרמולירן.

דער זעכצנטער קאָנגרעס, מיט צוויי יאָר צוריק, האָט אויך געהאַט פאר זיך דזיכטיקע פּראָבלעמען צו לייזן, — פּונקט ווי די פריערדיקע קאָנגרעסן. אָבער דאָ זיינען אין צענטער־פּונקט געשטאנען גאנץ באשטימטע און מער־ווייניקער גענוי פאָרמולירטע פראגעס. אין דעם פאל פונ׳ם זעכצנטן קאָנגרעס איז דאָס געווען די אידישע אגענטור.

דר. ווייצמאנס פּאָליטיק האָט דאן טריאומפירט. די אגענטור איז געווארן א פאקט. אָבער איידער מען האָט צייט געהאט צו שניידן די פרוכט פונ׳ם זיג, איז געקומען דער גרויסער אומגליק. דער אויסברוך פון אווגוסט זיינען נייגן־און־צוואנציק, אין ארץ־ישראל, וואָס האָט אויפגעציטערט די אידישע הערצער איבער גאָר דער וועלט און א וואקל געטאָן שטארק די אמונה אינ׳ם ציוניזם ביי די. וואָס זיינען אין אים געשטאנען בלויז מיט איין פוס.

און פון דאן אין איז געקומען איין קלאַפּ נאָכ׳ן צווייטן, ביז דאָס האָט זיך קולמינירט אין דעם פעסטלד פאפיר. די אלע ציוניסטישע קאָמאַסטראַפעס זיינען אויך געווען דר. ווייצמאנס דורכפאלן, — די דורכפאלן פון זיין פּאָליטיק.

דר. ווייצמאן האָט געפּראָוואוט אָפּראָטעווען פון זיין פּאָזאיצע דאָס וואָס האָט זיך נאָר געלאָזן. דאָס איז אים אין א געוויסער מאָס געלונגען, און איצט קומט ער צום קאָנגרעס מיט געוויסע פּאָזיטיווע רעזולטאטן. אָבער ער אליין, אויב אפילו ער זאָל זיין זיכער אז ער איז די גאנצע צייט געגאנגען אין דעם ריכטיקן וועג, פילט, אז ער קאָן דעדיינען נים איבער־צייגן די ציוניסטישע באוועגונג.

ער האָט דערפאר נאָך לאנג פאר׳ן קאָנגרעס קאָטעגאָריש דערקלערט אז ער איז דאָס מאָל ענדגיטיק אנטשלאָסן צורקצוציען זיך פון דער פירער־שאפט. איבערלאָזנדיק צום קאָנגרעס צו דערווייל א נייעם פירער. וואָס זאָל פירן די באוועגונג אין נייע, פון איר אָנגעציכנטן וועגן.

אין צענטער פון אלע פראגן ביים קאָנגרעס וועט דערפאר טאקע דאָס מאָל אויך שטיין א גאנץ קאָנקרעטע פראגע, — די פראגע פון דער פירערשאפט. אָבער הינטער אָט דער פראגע שטייט א גאנצער פלאָנטער פון קאָמפּליצירטע פּראָבלעמען, וועלכע לאָזן זיך נים לייכט פאָרמולירן און זיין וועלכע א סך וועלן אפשר נים וואָגן צו פאָרטיפן זיך.

* * *

די פירערשאפט פראגע איז נים קיין פראגע בלויז פון פּערזאָן, כאָטש דאָס איז אויך א וויכטיקער ענין אין א באוועגונג, וואָס באשטייט פון אזוי־פיל פאַרשיידנאַרטיקע גרופּירונגען, וואָס דאַרפן באוואוינען ווערן צו ארבעטן אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע פעלט נים קיין פירער־שעד מאָטעריאל, און, בלית־ברירה, איז עס נים. אויסגעשלאָסן, אז מען וואָלט געקאָנט באוועגן דר. ווייצמאן ווידער אָנצונעמען די פירערשאפט. — דאָס איז נים דאָס ערשטע מאָל וואָס ער זאָגט זיך קאָטעגאָריש אָפּ פון דער שווערער לאסט. און דאָך האָט ער זי ביז איצט געטראָגן אויף זיינע פלייצעס.

די פראגע איז אָבער מער א פראגע פון אינערלאכער און אויסערלאכער פּאָליטיק. זאָל דער ציוניזם ווייטער גיין אין די אויסגעטראָטענע וועגן, אָדער זוכן נייע, — און וועלכע? זאָל ער ווייטער לייגן די הויפּט וואָג אויף „אויסערלאכער פּאָליטיק״, אָדער זאָל ער א מאָך טאָן אויף איר מיט דער האנט און אנשטריינגען אלע זיינע כחות אויף אינערלאכער, פּראַקטישער ארבעט? אָדער זאָל ער גאָר אָנפאנגען אן אגרעסיווע פּאָליטיק, ווי עס וויל דיר רעוויזיאָניסטן? אָדער זאָל ער איינשרונקען זיך אין זיין פאָרנעם, אָדער, פאַרקערט, אויסברייטערן אים צוריק צום הערצליאָגישן מאַסשטאַב?

דאָס זיינען בלויז א טייל פון די פראגעס וואָס שטייען הינטער דער פראגע פון פירערשאפט און, אויב דער קאָנגרעס זאָל זיין געטריי צו די נרויסע פּאָדערונגען פון דער שעה, וועט ער פון זיי נים פּרובירן אויסדרייען זיך, און די צוקונפטדיקע פירערשאפט וועט גענוי וויסן, וואָס מען דער־וואַרט פון איר און וואָס איז דער וועג איבער וועלכן זי דאַרף פירן די באוועגונג.

און דאן וועט שוין די פראגע פון דער פּערזענלאכקייט פון דעם פירער נים זיין אזוי וויכטיק, ווי דאָס וואָס ער פּערזאָניפיצירט מיט זיך.

* * *

וועלכע גרופּע און וועלכע ריכטונג וועט באהערשן דעם קאָנגרעס?

דאָס איז דערווייל אומעגלאך פאָראויסצוזעגן און פאָראויסצוזאָגן. דאָס היינט אין א גרויסער מאָס אָפּ אן די אנטוויקלונגען ביים קאָנגרעס נופא.

דער קאָנגרעס איז אין זיין פּאַרטיי צוזאַמענשטעל ניט קיין סך אנדערש, ווי די פריערדיקע קאָנגרעסן פון די לעצטע יאָרן: מיט בלויז געוויסע פאַרשטאַרקונגען פון די עקסטרעמע פליגלען, — די ארבעטער גרופּירונגען, פון איין זייט, און די רעוויזיאָניסטן, פון דער צווייטער זייט.

פון די צוויי הונדערט און־איין־פערציק ביז איצט פאַרצייכנטע דעלעגאטן צום קאָנגרעס זיינען:

אלגעמיינע ציוניסטן, איין־און־אכציק; ארבעטער, צוויי־און־זיבעציק; רעוויזיאָניסטן פיר־און־פערציק; מזרחים, פיר־און־דרייסיק; ראַדיקאַלן, אכט און אנדערע גרופּן צוויי.

די אלגעמיינע ציוניסטן פאַרבלייבן נאָך אלץ מיט׳ן באלאנס פון מאכט אין זייערע הענט. זייער צענטראַלע פּאָזיציע און זייער צאָליקע וואָג דערלויבט זיי צו באהערשן דעם קאָנגרעס דורך פשרות מיט איין צד אָדער דעם צווייטן.

זייער שוואכקייט באשטייט אָבער אין דעם, וואָס, נים גלייך צו די אנדערע צוויי גרעסערע פּאַרטייען, די ארבעטער און די רעוויזיאָניסטן, קומען זיי צום קאָנגרעס אָן אן איינהייטלאכן פּראָגראַם. צווישן זייערע דעלעגאטן פון אמעריקע, דייטשלאנד און ענגלאנד הערשן טיפע מיינונגס פאַרשיידנהייטן, וועלכעס וועט נים אזוי לייכט אויסצוגלייכן אין איילענגיש אין באזעל. אויסער דעם הערשן טיפע חלוק־הדעות׳ן צווישן די אלגעמיינע ציוניסטישע פירער גופא, — מיינונגס פאַרשיידנהייטן, וואָס באציען זיך נים בלויז אויף פּראָגעס פון פּאָליטיק, נאָר אָפּט אויף דעם גאנצן בליק אויפ׳ן ציוניזם.

עס איז דערפאר גאָר נים זיכער, אז די אלגעמיינע ציוניסטן וועט דאָ געלינגען נים נאָר באאיינפלוסן און באוואַרן זיך אין אן אויפן פון די צדדים, נאָר אפילו צו האלטן די אייגענע גרופּע צוזאַמען ווען עס וועט קומען צו דער לייזונג פון די וויכטיקערע פּראָבלעמען.

דאָס קאָן פירן צו דעם, אז מען זאָל פּרובירן אויסמיידן די פראגן וואו עס זיינען דאָ גרעסערע געפאָרן פון קאָנפליקט און, אזוי צו זאָגן, „פאַר־לאָמען״ די טיפערע חלוקהדעות׳ן מיט פשרות און מיט פאַרשוויגענישן.

אָדער, עס קאָן זיין, אז די ארבעטער אָדער רעוויזיאָניסטן (די לעצטע ווייניקער וואַרשיינלאך) זאָלן דורך זייערע אגרעסיווע מיטלען געווינען א מעריהיים אויף איין זייט אָדער א צווייטן.

אָבער דאָס וועט דער באוועגונג קיין גוטס נים טאָן, ווייל דאָס קאָן סרייבן דעם צווייטן צד צו אָפּשפאַלטונג.

אין די אינטערעסן פון דער באוועגונג איז וויכטיק, אז די אלגעמיינע ציוניסטן זאָלן געווינען דעם כח און די דיסציפּלין וואָס איז פאר זיי נויטיק אויף אנהאלטן זייער אנפירנדיקע פּאָזיציע אין דער באוועגונג.

סובאָטניקעס - מאַרטירער פאַר׳ן אידנטום

צי האלטן זיי ביים אונטערגיין?

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך „איטא״)

פון א. פּאָנעווועזשער

— 2 —

די סיבירער סובאָטניקעס זיינען צעזייט געווארן איבער פיל דערפער פון יעניסייסקער, אירקוטסקער און טיילווייז מאסקווער גובערניעס. גרויסע קאָלעקטיוון פון סובאָטניקעס זיינען אין דאָרף יודינא (דעם אידישן נאָמען יודא) נים ווייט פון מינוסינסק וואו ס׳געפינען זיך ארום פיר הונדערט משפחות, אין זימא, עטלאכע סטאַנציעס פון אירקוטסק געפינען זיך ארום דריי הונדערט משפחות, פּאַלאָוויינקע, זימינער אויעזד געפינען זיך ארום הונדערט און פיפציק משפחות, ארום מאַרינסק און די איבעריקע דערפער זיינען געווען אין דער צייט פיל קלענערע גרופּעס. די ערשטע גאָס אין זימא רופט זיך דיגאס פון די סובאָטניקעס און פאַקטיש האָבן זיי געגרינדעט דאָס דאָרף. די גאנצע צייט פונם צאַריזם זיינען די סובאָטניקעס אויפגעטריבן פון נעקעסן. דאָס האָט זיך טויגלעך אויפגעפירט דעם „הרי־אַת״ מיט די שבע ברכות. ניט נאָר חתן־כלה נאָר אויך די נאָענטע מחותנים פון ביידע צדדים פאַסטן דעם טאָג און זיי זיינען מחרר בתשובה. מען מאַכט דעם חשבון הנפש. נאָר באזונדערס פאַריארכאל און חיליק וועט דורכגעפירט דער שבת. צאַרט ווייסע טישטאַכער באדעקן די טישן און ביינק. איטלאַכעס הויז ווערט באַלייכטן מיט פיל ליכט. דאַנערשטאָג און פרייטאָג ווערן שוין געמאַכט די הכנות צום שבת. מען באַקט די גרויסע „טויליעטשן״ (שבת חלות), קידוש מאַכט מען נאָר אויף וויין. די משפחות נייען צו געסט אייגער צום אנדערן. מען טוט אן די בעסטע קליידער. מען קנאַנקט סעמעשקעס און די עלטערע מיען זיך נים צו ריידן קיין דבר חול. די סובאָטניקעס האָבן מערסטנטייל א חתונה צווישן זיך. די משפחות זיינען גרויסע, דאָס רוב משפחות זיינען גרויסע, דאָס רוב משפחות האָבן צו זיבן און אכט קינדער און מער. אזוי קומט אויס דאָס גאנצע דער־פער באשטייען פון עטלאכע פאַמיליעס וועלכע זיינען אין קרובה׳שאפט נעקניפּט און נעבונדן צווישן זיך. נאָר איינע פון די גרעסטע שטרעבונגען ביי זיי איז מתחתן צו זיין זיך מיט מיט אזוי. און נאָך פאַר דער וועלט־מלחמה איז שוין געווען פאַלן אין אירקוטסק, מאַרינסק און אנדערע ערטער דאָס יוגנד, פרישע און גע־קוקן אויף זיי מיט א געוויסן רעספּעקט. פּויערישע באַפעלקערונג אינם מזרח סיבירער דאָרף איז מערסטנטייל א קרי־מינעלער עלעמענט און קוקן אויף סעק־טאַנטן און פּאָליטישע פאַרשיקטע מיט א באזונדערן יראת הכבוד. דאָס דורכפיר־רען פון די אידישע צערעמאָניעס, מכ׳הנים און דיינים קומט ביי די סובאָטניקעס ארויס אויך נויאיש, עס טראָגט א קריסטלאכן זיגל. אויף זייערער א חתונה הולעט מען אויפ׳ן רוסישן שטייגער. מען פּוצט אויס די פערד און. ברייטשקעס מיט בלומען און גלעקלאך, מען טרינקט לחיים און מען מאַנצט און שפּילט אויף די האַרמאָניקעס גאנצע זיבן טעג. זייער פּאַטריאַרכאַליש ווערט דורכגעפירט די צערעמאָניע פון פירן. חתן־כלה צו דער חופה און דאָס דורכפירן דעם „הרי־אַת״ מיט די שבע ברכות. ניט נאָר חתן־כלה נאָר אויך די נאָענטע מחותנים פון ביידע צדדים פאַסטן דעם טאָג און זיי זיינען מחרר בתשובה. מען מאַכט דעם חשבון הנפש. נאָר באזונדערס פאַריארכאַל און חיליק ווערט דורכגעפירט דער שבת. צאַרט ווייסע טישטאַכער באדעקן די טי־שען און ביינק. איטלאַכעס הויז ווערט באַלייכטן מיט פיל ליכט. דאַנערשטאָג און פרייטאָג ווערן שוין געמאַכט די הכנות צום שבת. מען באַקט די גרויסע „טויליעטשן״ (שבת חלות), קידוש מאַכט מען נאָר אויף וויין. די משפחות נייען צו געסט אייגער צום אנדערן. מען טוט אן די בעסטע קליידער. מען קנאַנקט סע־מעשקעס און די עלטערע מיען זיך נים צו ריידן קיין דבר חול. די סובאָטניקעס האָבן מערסטנטייל חתונה צווישן זיך. די משפחות זיינען גרויסע, דאָס רוב משפ־חות האָבן צו זיבן און אכט קינדער און מער. אזוי קומט אויס דאָס גאנצע דער־פער באשטייען פון עטלאכע פאַמיליעס וועלכע זיינען אין קרובה׳שאפט נעקניפּט און נעבונדן צווישן זיך. נאָר איינע פון די גרעסטע שטרעבונגען ביי זיי איז אויסגעמיילט צו זיין זיך מיט אויף אן איינענעם שו־חט, וועלכער פלעגט קוילענען אויף פאַר די אידן פון מינוסינסק, און זימא האָבן זיי נעאָכט אן איינענעם מוהל. בכלל האָט זיך דאן געלאָזט אנפאנגען א נייער עטאַפּ אין זייער רעליגיעזן און נייטסלאכן לע־בען. א באזונדערע ווירקונג האָט אויף זיי געהאַט דער אידישער שוחט פון זיי־זיערע מתים אויפן בית עלמין פון דיי־מא ר׳ שלמה מוניץ, א איד א בר אורין, אליין א געבוירענער אין דווינסק, וועלכער האָט נאָך אין די פינסטערע צייטן פון דער שווערע רעפּרעסיעס געלערנט די סו־באָטניקעס אין נעהיים אידישע דיינים און מנהגים, פלעגט זאָגן פאַר זיי שבת פרקים (אין א רוסישער איבערזעצונג), מדרש און אגדות. קיין איינענעם שוחט האָבן זיי נים געהאַט דאָס רעכט צו האָ־בען ביז מיט 25 יאָר צוריק און דער אל־טער ר׳ שלמה איז געווען ביי זיי דער גרעסטער אויטאָריטעט. זיי האָבן אים גערופן מיטן נאָמען „רבי״ און גערעדט וועגן אים מיטן גרעסטן יראת הכבוד.

ס׳איז וויכטיק צו באַמערקן נאָך א כאַראַקטעריסטישן שטריך: די סובאָטני־קעס, נים קוקנדיק אויף זייער גרויסן יראת הכבוד און רעספּעקט צו די אמת׳ע אירן אין זייערע שטרייטנגע פאַדערונגען צו די אידישע דיינים, טראַדיציעס און מנהגים האָבן נים געפונען אינם סיבי־רער אידן און הויפּטזעכלאך אינם אינ־גערן דור דאָס וואָס זייער נשמה האָט פאַראַנגט. מענטשן, וועלכע זיינען דורך געלייטערטע אלע זיבן פייערן פון גיהנום און זיינען געבליבן פאַרהאַרעוועט — האָבן, זעענדיק אויף ווי ווייט די סיבי־רער אידן פון די לעצטע דורות באַציען זיך לייכטזיניק צום שבת און דינים, באַ־קומען א אנטוישונג. ווען זיי פלעגן באַ־מערקן אז ווער פון דעם יונגערן דור אידן באַציט זיך פון אויבן אויף צום שבת און אנדערע אידישע דינים האָבן זיי געהאַט דערפון דאָס גרעסטע עגמת נפש. זיי האָבן שטענדיק געבייגט און געזוכט דיא אמת׳ע אידן ביי וועלכע עס געפינט זיך תורה און חכמה, לערנען פון זיי, אָפּנעמען פון זייערע מידות, און א וו. דערמיט דערקלערט זיך דער גרויסער דראַנג צו אימיגראַציע, וועלכע האָט קורץ פאַר דער וועלט מלחמה ארומגעכאַפּט דעם דאָרף פון די סובאָטניקעס, די אידן אלס שטאַטישער עלעמענט האָבן זיך בין דער מלחמה און רעוואָלוציע זייער שוואך דערנעענטערט צו די סובאָטני־קעס. די דאָרפישע סיבירער אידן פון זימא און די איבעריקע דערפער וואו זיי זיינען אין דער מינדערהייט זיינען מקבר זייערע מתים אויפן בית עלמין פון דיי־סובאָטניקעס, באַנוען זיך מיט זייער מור־הל, און א. וו. ביי די ארומיקע קריסטן האָבן נאָך אין די פינסטערע צייטן פון דער שווערע רעפּרעסיעס געלערנט די סו־באָטניקעס אלס מוסטער פון ערלאכע, ניכטערע, ארבעטסזאַמער און לאַגיש דיינסגדער. פּויערשער עלעמענט. די סובאָטניקעס זיינען זייער געזונט פי־זיש, ווייסן גוט די הארטע נאָטות פון סיבירער צייכענונגען זיך אויס אויף אלע געביטן פונם דאָרפישן לעבן. זיי זיינען געווען ביז דער רעוואָלוציע גלייכבארעכ־טיקט מיט די ארומיקע סיבירער פּויע־רים. די אידישע אויסנאַמס געזעצן זיי־נען אויף זיי ניט חל געווען, אין די פעסער האָבן זיי זיך געגרופן „קרעסטיא־נע יודייסקאַווא ווערא״ אויספאַווערא״ איז סובאָטניקאַווא״. זיי האָבן געהאַט די מענלאַכקייט אריבערצופאָרן פון איין ראיאָן אינם צווייטן, דאָס איז נים אזוי שווער אין דער אנדערער צייט, ווען עס וויל זיך אָנגעהאַלטן אין דער הייניקער סאָוועטישער ווירקלאַכ־קייט, דער גייסט פון דער נייער צייט לאָזט נים איבער קיין פּלאַץ פאַר סעק־טאַנטן און גרילבער אין רעליגיעזן טעג־לאַגישע פראגן, פאַר גאָט זוכער און מיסטיקער. א שטילע טראַנערעיע פון איר־ניקלאך פון מאַרטירער פאַר אידישקייט, וועלכע פילן דאָס זיי האָבן אריבערגע־לעבט זייער צייט אין וויל זיך דאָך נים אונטערגעבן, ווילן נים זינגען דאָס לעצ־טע גסיסה געזאַנג, דאָס שוואַנען ליד.

(„איטא״)

אין א שעת הירום

אן ערנסט וואָרט—אין אן ערנסטן מאָמענט

פון ז. קאָטלער, ירושלים

נאָך קיינמאָל איז דער ציוניזם, מיט זיין אויפבויאונגס־אַרבעט אין ארץ־ישראל און זיין נאַציאָנאַל קולטורעלע ווירקונג אין גלות, ניט געווען אין אזא סכנה פון פול־דיינקען און זיינען אפילו אין פאַרניכטונג, ווי עס איז עס איצט, ערב דעם 17טן ציוניס־טישן קאָנגרעס, אין באזעל.

די שווערע קלקה פון דער תוכחה: „מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה״, איז זייט דעם 16טן קאָנגרעס אין צוריך, גע־וואָרן דער כמעט שטענדיקע טרויעריקע ווירקלאַכקייט פונ׳ם ציוניזם.

פון אויסן ווערט ער אין זיין ארבעט אזוי שטענדיק און ענערגיש אטאַקירט, פון די פאַראייניקטע, ביטערע און מעכטיקע שונ־אָרעס און אלע מיטלען און וועגן צו אָפּ־שטעלן זיין אויפבויאונגס און אויפלעבונגס ארבעט אין ארץ־ישראל.

און פון אינוועניק ווערט ער צעפרעסן פון דעם שרעקלאַכן תוהו ובוהו, וואָס די אזוי פיל און פאַרשיידענע פאַרטייען און קלייזלאך האָבן אין אים און זיין אָרגאַני־זאַציע אריינגעבראַכט.

ס׳איז אלזאָ, שוין אלעמען זעלבסטפאַר־שטענדלאך, אז די הויפּט אויפגאַבע און ארבעט פון דעם 17טן קאָנגרעס דאַרף און מוז זיין:

שאפן און מאַביליזירן אלע נויטיקע מיטלען און קרעפטן, אום 1) צו באַקעמפן די דערמאָנטע שונאי ציון און ווירקן לכל הפחות אז זייערע אנווענדונגען און קאַמפן קעגן אונזער ארבעט און שטרעבן אין אנ־זער לאַנד זאָלן ווערן וואָס ווייניקער ווירק־זאַם און געפעלאך, און 2) צו אָפּשאַפן דאָס אנארכיע אין דער ציוניסטישער אָרגאַני־זאַציע, זי קורירן און געזונט מאַכן.

קודם כל — בנוגע די שונאי ציון.

ס׳פרעגט זיך: וועלכע זיינען עס די נור־טיקע מיטלען און קרעפטן, מיט וועלכע האָבנדיק זיי, וועלן מיר זיכער קענען אָפּ־שוואַכן די מאַכט פון אונזערע דערמאָנטע שונאים און זיי מאַכן ווייניקער געפעלאך, מען פון די ישובות פון תחום פון טעלזש, מיר, סלאַבאָדקע, וואָלזשין און א. און פלעגן מיט זייערע דרשות און באוועג־לאַכקייט אריינברייגנען א לעבעדיקן שטראָם אין דער דאַמאַלסטדיקער גרויער ווירקלאַכקייט פון די ווייטע אידישע ישו־בים פלעגן ניט וואַנען אראָפּצופאָרן צו די סובאָטניקעס און וועגן א איר פונם דאָרף פלעגט קומען אין מקום, פלעגט ער זיי ברייגנען א נייעם מאַמר, א נייעם דין, וועלכער פלעגט אויפגעכאַפּט ווערן ווי אַן אבן טוב און אָפּגעהיט ווערן מיט יעדער־פינטעלע. אויסערלאַך טראָגט דער לעבן פון די סובאָטניקעס א קריסטלאַכן גייסט. זייער ריידן, קליידער, אויסערלאַכער גע־שטאַלט און באַנעמונג אונטערשיידט זיך לחלוטין ניט פון קלוגע אויפגעגלערטע בעלי גופי׳שע פּויערים וועלכע מען באַ־געגנט אין די גרויסע רוסישע דערפער. זייער הויפּט באַשעפטיקונג איז געווען ערד ארבעט אויף א פרימיטיוון אופן (ביז די לעצטע פאַר יאָר), זיי פאַרנעמען זיך אויף מיט „ראַזוואָזקע״ — דאָס הייסט פירן פראָוויאַנט אין די גאָלד גרובן פון לענא און וויטים, פיש־פאַנג, יעגעריי, בוי־ארבעט און די איבעריקע באַשעפטיקונגען פונם סיבירער פּויער. זייער ריינער און פאַטריאַרכאַלער לע־בענס־שטייגער, ניכטערקייט און טהרת המשפחה אונטערשיידט זיי שטאַרק פון די שכנ׳ישע רוסישע פּויערים, וועלכע זיינען געווען בין זיי דער גרעסטער אויסנאַמס געזעצן זיי־נען אויף זיי ניט חל געווען, אין די פעסער האָבן זיי זיך געגרופן „קרעסטיא־נע יודייסקאַווא ווערא״ אויפגעכאַפּט אין איז סובאָטניקאַווא״. זיי האָבן געהאַט די מענלאַכקייט אריבערצופאָרן פון איין ראיאָן אינם צווייטן, דאָס איז נים שווער אין דער אנדערער צייט, ווען עס וויל זיך אָנגעהאַלטן אין דער הייניקער סאָוועטישער ווירקלאַכ־קייט, דער גייסט פון דער נייער צייט לאָזט נים איבער קיין פּלאַץ פאַר סעק־טאַנטן און גרילבער אין רעליגיעזן טעג־לאַגישע פראגן, פאַר גאָט זוכער און מיסטיקער. א שטילע טראַנערעיע פון אויר־ניקלאַך פון מאַרטירער פאַר אידישקייט, וועלכע פילן דאָס זיי האָבן אריבערגע־לעבט זייער צייט אין וויל זיך דאָך נים אונטערגעבן, ווילן נים זינגען דאָס לעצ־טע גסיסה געזאַנג, דאָס שוואַנען ליד.

(„איטא״)

ווי אזוי די דרוקעריי קונסט האָט זיך אנטוויקעלט

דאָס דרוקן פון ביכער דורך האַנט־ זאָץ האָט זיך אָנגעפאַנגען אין דעם פופ־צענטן יאָרהונדערט. און אין די נעק־סטע פופציק יאָר נאָך דעם ווי מען האָט דערפונדן דאָס דרוקן, זיינען דריי־סיק טויזענט ביכער אָפּגעדרוקט געווארן.

דער דייטש, יאָהאַן גוטענבערג, פון שטראַסבורג, קאָן באַטראַכט ווערן פאַר דעם פאָטער פון דער מאָדערנער דרוקע־ריי. ווייל ער איז געווען דער ערשטער דרוקער. עס איז אָבער ניט איבערגעבליב־בען פון אים קיין איין שטיקל דרוק אַר־בעט וואָס זאָל טראָגן זיין נאָמען.

אָבער די ערשטע דרוקערס וועגן וועל־כע עס איז קיין צווייפל ניט פאַראַן, און וועלכע האָבן יא איבערגעלאָזט נאָך זיך פאַרשיידענע דרוק זאַכן, זיינען גע־וועזן יאָהאַן פוסט און פּיאָטער שאָפּ־לער.

האַלענדער באהויפּטן אז דער ערש־טער דרוקער איז געווען איינער פון זיי־ער לאַנד. דאָס איז געווען א געוויסער לאַ־רענס פון פוסטער, וועלכער האָט געלעבט אין אנפאַנג פון פונצענטן יאָרהונדערט. די האַלענדער האָבן אויפגעשטעלט א מאָ־נומענט צו זיין אנדייענקען, און אין יאָר 1923 האָבן זיי אפילו געפייערט דעם פינף הונדערט יאָריקן יובילײ פון זיין דערפינדונג. אָבער עס זיינען קיין באַ־ווייזן בין היינט נאָך נים געפונען גע־ווארן וואָס זאָל עס באַשטעטיקן, און די ערשטע פאַקטן וועגן קאַסטערן זיינען פאַרענטלאַכט געווארן ערשט הונדערט און דרייסיק יאָר נאָך זיין טויט.

די געשיכטע פון דרוקן פאַנגט זיך אָן מיט גוטענבערג׳ן, וועלכער האָט דער־ערשט אין שטראַסבורג, אין 1484, מיט דרוקן א פּאַטענט פון דער מאָדערנער דרוקע־ריי. אין דער צייט האָט אויפגעהויבן אין אנדערע לענדער אין אייראָפּע אין 1438. דיינע שותפים זיינען געווען אַר־נאָלד דיינבאַן און אנטאָן היימלא. נו־טענבערג האָט געהאַלטן זיין מעטאָדע פון דרוקן פאַר א סוד.

ער איז געשטאָרבן אין 1648, נאָך אים, איז געקומען פוסט און ער האָט גע־שפּאַנט א דרוקעריי. דעם ערשטן בוך וועל־כען פוסט האָט אַרויסגעגעבן, איז געווען א תהלים. אדום און אדום האָט פוסט גע־דרוקט הונדערט און פופצן ביכער, פיל וועלכע עס עקזיסטירן נאָך עד־היום. ווען פוסט איז געשטאָרבן, האָט איבער־נעמען דאָס געשעפט זיין שותף שאום־לער יוואַמען מיט פוסט׳ס זון. ער האָט אָפּגעדרוקט 59 ביכער און ער איז געווען דער ערשטער צו דרוקן אין פאַרשיידענע קאָלירן.

עס האָט לאַנג נים געגומען און בי־כער האָבן אנגעהויבן אַרויסצוקומען פון דרוקעריי־ן וואָס האָבן אַרום יענער צייט זיך געעפנט אין פראַנקרייך, איטאַליע, שפּאַניע, האָלאַנד און ענגלאַנד.

דער ערשטער צו באַנוצן זיך מיט קלישעס איז געווען אלבערט פּוישסטער פון דייטשלאַנד. די דאָזיקע קלישעס זיינען אויסגעשניצט געווארן פון האָלץ. די ערשטע ביכל אין דייטש איז גע־דרוקט געווארן פון יאָהאַן מענטעלין. די הויפּט שטאָב פאַר דרוקעריי אַרום יע־נער צייט איז געווען אוגסבורג און דייטשלאַנד, און דער ערשטער דרוקער דאָרטן איז געווען גוטהער זעינער.

דער ערשטער דרוקער אין ענגלאַנד איז געווען ווילי׳אָם קעקסטאָן. ער האָט זיך אויסגעלערנט זיין פאַך פון אורליך צעל, פון קעלן, דייטשלאַנד. שפּעטער האָט ניקאָלאַס נאָוטע זיך צום ערשטן באַנוצט מיט מעטאַל צו מאַכן קלי־שעס.

די ערשטע דרוקעריי אין איטאַליע איז געגרינדעט געווארן אין 1484, מיט זיינען אין אידייען, וועלכע זיי דערקלערן אלס שעדלאַכע פאַר דער אַנטוויקלונג פון ארץ־ישראל. אין די ערנסטע שווערקייטן, וואָס די ענגלישע רעגירונג מאַכט אין ארץ ישראל, זיינען איבער דוקא בנוגע דעם נאַציאָנאַל פאָנדס באַדן דערווערבונג.

ווייל די שונאי ציון וויינען זייער גוט, אז שטערן דער ארבעט פונ׳ם אידישן נאַ־ציאָנאַל פאָנד מיינט שטערן דער גאַנצער אידישער ארבעט אין ארץ־ישראל; אז באַדן איז אומעגלאַך א פרייע אידישע איינ־וואַנדערונג אין לאַנד אריין, איז נים קיין תקומה פאַר אידישער ארבעט, איז נים קיין פּלאַץ אין ארץ־ישראל פאַר אידישע קאָלאָניזאַציע און אידישן פּאָליטישן איינ־פלוס.

אונזער קאַמף מיט די שונאי ציון אין לאַנדאָן ווי אין ירושלים, איז אלזאָ דורכ־אויס פאַר און אַרום דעם אידישן נאַציאָ־נאַל פאָנד. דער איינציקער נאַציאָנאַלער אינסטרומענט אונזערער פאַר גאולת הארץ, און דאַריבער איז עס די הויפּט אויפגאַבע פון פליכט פון דעם קומענדיקן 17טן קאָנ־גרעס אין באזעל, ער זאָל פאַר דער נאַנ־צער וועלט דערקלערן, אזוי פייערלאך, שאַרף און דייטלאך ווי נאָר מעגלאך, אז די ארבעט פונ׳ם אידישן נאַציאָנאַל פאָנד און זיינע פרינציפּן זיינען פאַר אים און פאַר׳ן נאַנצן אידישן פאָלק די איינציקע און זיכערסטע נאַראַנטיע פאַר דער זיכע־רונג פון דער גאַנצער ציוניסטישער אויפ־בויאונגס ארבעט אין ארץ־ישראל ביז איצט, און אויך פאַר דער פאַרווירקלאַ־כונג פון דעם ציוניסטישן אידעאַל אין דער צוקונפט, און דאַריבער: ווער עס וואַנט צו שטעלן זיך קעגן דער ארבעט און די אינטערעסן פון זעלבן פאָנד, דערקלערט זיך זעלבסט דערמיט אלס קעגנער פונ׳ם נאַנצן אידישן פאָלק.

און צוזאַמען מיט דער דאָזיקער דער־קלערונג מוז דער קאָנגרעס אויף אָנווענדן אלע מיטלען צו שאַפן פאַר׳ן אידישן נאַציאָ־נאַל פאָנד די מעגלאַכקייטן, ער זאָל זיין הייליקע און אזוי וויכטיקע אויפגאַבע קע־נען דערפילן, און א ווייט ברייטערן און גרעסערן מכשטאַב און וואָס שנעלער.

„אין סומכים על הנס״— אין ביי אונז געוואַנט געווארן; מען טאָר זיך ניט פאַר־לאָזן אויף נסים, און דאָס וואָס מען קאָן טאָן היינט טאָר מען ניט אָפּלייגן אויף מאָרגן!

מרינקט בעלס
51 591
זינדיק בלוט
(פאָרזעצונג)
דאָס דערוואַרטעטע
COMPANY
MITED
55 409